

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА РЕГІОНАХ УКРАЇНСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

Осипов В.М., Горячук О.В.

Здійснено аналіз основних тенденцій інвестицій в Україні та регіонах Українського Причорномор'я у 1991-2013 рр., в частині загальних обсягів інвестицій та за видами економічної діяльності, іноземних інвестицій та за джерелами фінансування, валового нагромадження, а також структурних змін інвестицій за видами економічної діяльності

Україна, маючи високий рівень освіти населення, значний промисловий і сільськогосподарський потенціал, суттєві запаси природних ресурсів, а також вигідне геополітичне розташування, може стати одним із провідних європейських реципієнтів інвестицій. Однак обсяги іноземних коштів, які інвестуються в економіку країни, залишаються незначними. Їх частка в загальному обсязі інвестицій після 2008 року скорочується, у 2013 році по Україні вона склала 1,8 %, в Одеській області 1,7 %, а в Миколаївській та Херсонській областях лише 0,3 %. Загальний середньорічний рівень інвестицій в Україні та Одеській області у порівнянні з 1990 роком скоротився більше ніж у 2 рази, а в Миколаївській та Херсонській областях відповідно у 2,5 та 4 рази.

В динаміці інвестицій в основний капітал України та регіонів Українського Причорномор'я можна виділити 3 етапи: 1-й – обвальне падіння у 90-х роках минулого століття до рівня 10-20 % від обсягів 1990 року; 2-й - зростання у 2000-2007 рр., коли рівень інвестицій в Україні та Одеській області наблизився до 90 %, в Миколаївській області – до 60 % і в Херсонській області – до 40 % від рівня 1990 року; 3-й – починаючи з 2008 року, коли фінансово-економічна криза викликала новий обвал інвестицій в основний капітал, рівень яких у 2013 році в Україні склав близько 59 %, в Одеській області - 49 %, в Миколаївській області – 45 % і в Херсонській області – 21 % від рівня 1990 року (рис. 1) [1-4].

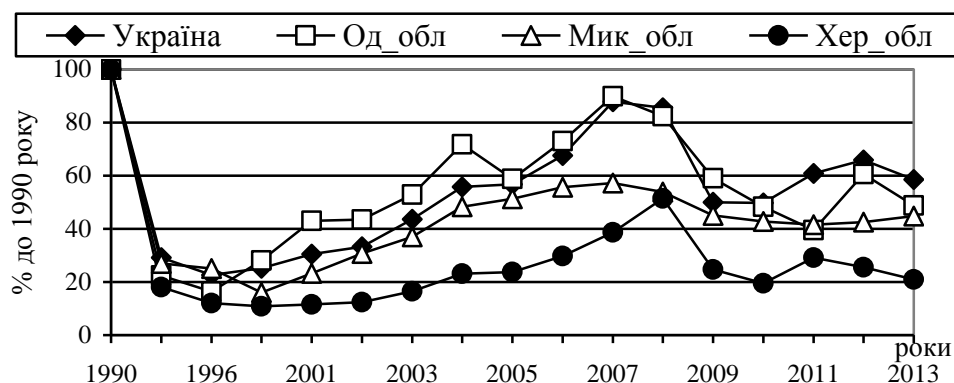

Рис. 1. Індекси інвестицій в основний капітал до 1990 року в Україні та регіонах Українського Причорномор'я у 1990-2013 рр.

В цілому у 1991-2013 рр. середньорічний рівень інвестицій в основний капітал в Україні та Одеській області у порівнянні з 1990 роком був менше 50 %, в Миколаївській області – 40 %, а в Херсонській області – дещо більше 25 % (табл. 1).

Таблиця 1

Середній щорічний індекс інвестицій в основний капітал в Україні та регіонах Українського Причорномор'я у 1991-2013 рр.

	Середньорічний індекс інвестицій у порівнянні з 1990 роком, у %
Україна	49,2
Одеська область	48,1
Миколаївська область	39,0
Херсонська область	26,0

Джерело: розраховано авторами на основі даних статистичних щорічників України, Одеської, Миколаївської та Херсонської областей за 2001-2013 рр.

Такі масштабні втрати інвестицій мали вкрай негативний вплив на нагромадження основного капіталу та соціально-економічний розвиток України та регіонів Українського Причорномор'я.

Іноземні інвестиції та структура інвестицій за джерелами фінансування. Тривалий час з іноземними інвестиціями пов'язували значні надії на економічне зростання. Сподівання, що вигідне географічне положення країни, дешева та високоосвічена робоча сила, хороші кліматичні умови та наявність значних площ чорноземів забезпечать залучення значних обсягів іноземних інвестицій не виправдалися. У 2000-2013 роках мала місце тенденція до зниження частки іноземних інвестицій в загальному обсязі інвестицій в основний капітал в Україні та регіонів

Українського Причорномор'я (рис. 2). В Україні та Одеській області вона у 2013 році впала відповідно до 1,8 % та 1,7 %, а в Миколаївській та Херсонській областях стала зовсім незначною – 0,3 %. А якщо врахувати, що основна частина іноземних інвестицій, це кошти виведені з країни в офшори, а потім повернуті, то картина стає зовсім негативною.

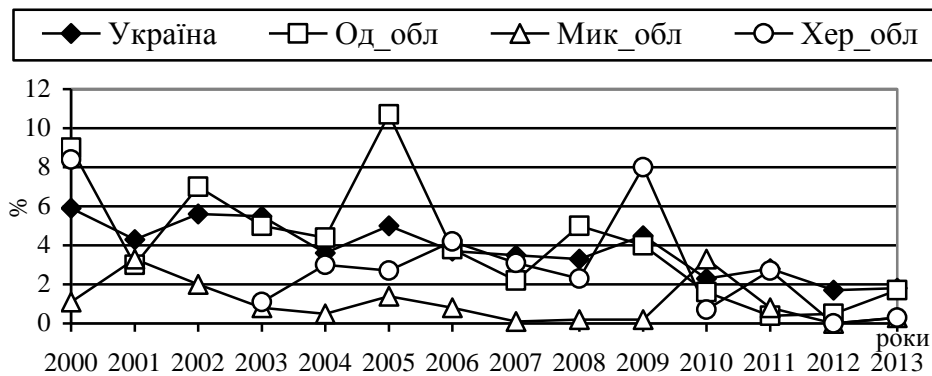

Рис. 2. Частка іноземних інвестицій в загальному обсязі інвестицій в основний капітал в Україні та регіонах Українського Причорномор'я у 2000-2013 рр.

Основним джерелом інвестицій в основний капітал в регіонах Українського Причорномор'я є вітчизняні підприємства та банки, частка яких складає близько 75 % (рис. 3) [1-4].

Рис. 3. Усереднена структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування у 2003-2013 рр. в Україні та регіонах Українського Причорномор'я

При цьому має місце тенденція до зменшення частки перших, а також державного і місцевих бюджетів, та іноземних інвестицій, і

навпаки, збільшення частки банків та населення (кошти на будівництво власних квартир та індивідуального житла).

Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності. В цілому динаміка інвестицій в Україні по кожному з видів економічної діяльності у порівнянні з 1990 роком відповідає динаміці загального обсягу інвестицій в країні (рис. 4). При цьому слід відзначити такі особливості. Динаміка інвестицій в промисловості майже співпадає з динамікою інвестицій в цілому по країні. Після спаду у 90-х роках їх рівень к 2007 року збільшився майже до 90 % у порівнянні з 1990 роком. Інвестиції в транспорт та зв'язок, після спаду 90-х років, зростали більш прискорено ніж в цілому в країні і у 2007 році перевищили рівень 1990 року (123,1 %), а в будівництві - навпаки повільніше і у 2008 році досягли лише 64,0 %.

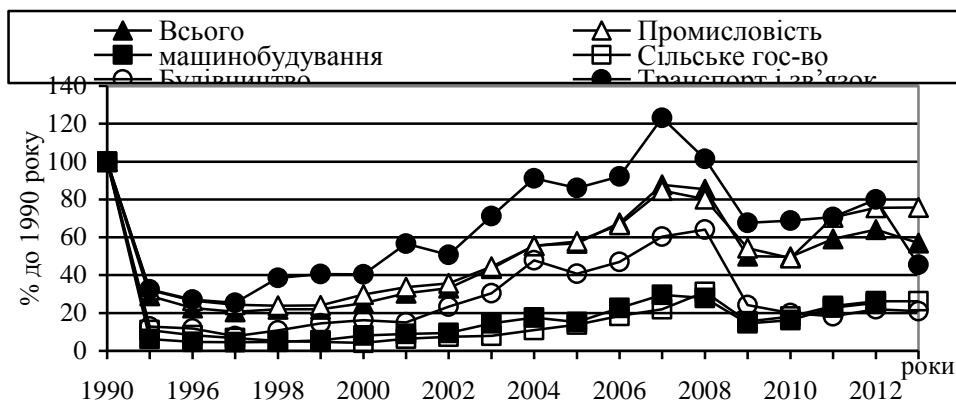

Рис. 4. Індеси інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності до 1990 року в Україні (без торгівлі) у 1995-2013 рр.

Найгірша ситуація з інвестиціями в сільському господарстві та машинобудуванні, де після спаду 90-х років до рівня близько 5,0 %, зростання було дуже повільним, у 2007 році рівень інвестицій у машинобудування досяг лише 29,6 %, в сільському господарстві у 2008 році лише 31,1 %. Машинобудування як основний споживач інновацій та сільське господарство як один з головних можливих локомотивів росту економіки мали найбільші втрати інвестицій - у 1995-2013 рр. середньорічний рівень інвестицій в основний капітал у порівнянні з 1990 роком був менше відповідно у 6,6 разу та 7,1 разу (табл. 2).

Таблиця 2

**Середній щорічний індекс інвестицій в основний капітал
за видами економічної діяльності у порівнянні з 1990 роком
в Україні у 1995-2013 рр.**

	Середній щорічний рівень інвестицій у порівнянні з 1990 роком, у %
Сільське господарство	14,1
Промисловість	49,7
машинобудування	15,2
Будівництво	26,7
Транспорт та зв'язок	63,6
Торгівля	118,9

Джерело: розраховано авторами на основі даних статистичних щорічників України, Одеської, Миколаївської та Херсонської областей за 2001-2013 рр.

Інша ситуація була в торгівлі, де обсяг інвестицій в основний капітал у 2003 році перевищив рівень 1990 року, а у 2008 році був вже вище у 3,4 разу. Це в значній мірі обумовлено швидкістю віддачі від вкладень капіталу у цю сферу. На відміну від вищевказаних видів економічної діяльності в торгівлі середній щорічний рівень інвестицій був вище рівня 1990 року.

В цілому динаміка інвестицій в Одеській області по кожному з видів економічної діяльності у порівнянні з 1990 роком відповідає динаміці загального обсягу інвестицій в області (рис. 5).

При цьому слід відзначити такі особливості. Інвестиції в транспорт та зв'язок, після спаду 90-х років, зростали більш прискорено ніж інвестиції в цілому в області і у 2007 році перевищили рівень 1990 року (137,1 %), а в промисловості - навпаки повільніше і досягли лише рівня 51,9 %.

Найгірша ситуація з інвестиціями в сільському господарстві та машинобудуванні, де після спаду 90-х років до рівня близько 5,0 %, зростання було дуже повільним, у 2007 році рівень інвестицій у машинобудування досяг лише 15,4 %, в сільському господарстві у 2008 році лише 25,4 %. У 1995-2012 рр. середньорічний рівень інвестицій в основний капітал у порівнянні з 1990 роком був менше відповідно у 14,1 разу та 8,4 разу, тобто гірше ніж в середньому в Україні. В Одеській області ситуація краще лише в сфері транспорту і зв'язку та в торгівлі.

Рис. 5. Індекси інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності до 1990 року в Одеській області (без торгівлі) у 1995-2013 рр.

Найгірша ситуація з інвестиціями в сільському господарстві та машинобудуванні, де після спаду 90-х років до рівня близько 5,0 %, зростання було дуже повільним, у 2007 році рівень інвестицій у машинобудування досяг лише 15,4 %, в сільському господарстві у 2008 році лише 25,4 %. У 1995-2012 рр. середньорічний рівень інвестицій в основний капітал у порівнянні з 1990 роком був менше відповідно у 14,1 разу та 8,4 разу, тобто гірше ніж в середньому в Україні. В Одеській області ситуація краще лише в сфері транспорту і зв'язку та в торгівлі.

Суттєво інша ситуація була в торгівлі, де обсяг інвестицій в основний капітал вже у 2003 році перевищив рівень 1990 року більше ніж у 2 рази, а у 2008 році вже майже у 7,7 разів (рис. 6). На відміну від інших видів економічної діяльності в торгівлі середній щорічний рівень інвестицій був вище рівня 1990 року у 2,5 рази.

Рис. 6. Індекси інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності до 1990 року в Одеській області (з торгівлею) у 1991-2013 рр.

Структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності. Суттєвих змін у структурі інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності у 2001-2011 рр. не відбулося. Домінуючі позиції в країні та Одеській і Миколаївській областях займали промисловість та транспорт і зв'язок, частка яких в загальному обсязі інвестицій складала 50-60 % (табл. 3). Але якщо в країні та Миколаївській області першою за обсягом інвестицій була промисловість (середнє частка відповідно 37,0 % і 42,7 %), то в Одеській навпаки - транспорт і зв'язок (середнє частка 31,3 %). Дещо інша ситуація має місце в Херсонській області, де крім промисловості та транспорту і зв'язку, на які припадає в середньому відповідно 27,7 % та 14,4 % інвестицій, значна їх частка йде у сільське господарство (середня частка 21,2 %). Питома вага інших видів економічної діяльності в країні та в регіонах Українського Причорномор'я менше 10 %, за виключенням операції з нерухомим майном.

Можна казати про певні тенденції в структурі інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності. В країні та в Херсонській області зростає частка сільського господарства, в країні та усіх регіонах Українського Причорномор'я зменшується частка будівництва, в Одеській та Херсонській областях зменшується частка машинобудування.

Валове нагромадження є одним з головних показників інвестиційної діяльності. Сьогодні це своєрідний „лакмусовий” папірець, який, в значній мірі, визначає темпи економічного зростання країни та її регіонів. На думку експертів, умовою прискореного економічного

зростання є валове нагромадження на рівні більше 30-35 % від ВВП. Сьогодні такий рівень забезпечують країни сходу (Китай, Індія, Індонезія, В'єтнам, Республіка Корея) і відповідно мають темп економічного зростання вище 5-6 % за рік. Серед країн СНГ такий високий рівень валового нагромадження мають лише Білорусь та Туркменістан. У 2008-2012 рр. в Туркменістані цей показник досяг майже 50 %, а темп економічного зростання становив більше 10 %. В Україні середній рівень валового нагромадження у 2010-2012 рр. становив 19,7 % (109 місце серед країн світу) [5].

Внаслідок відсутності статистики щодо валового нагромадження в регіонах України, було використано показник інвестицій в основний капітал у відсотках до ВРП, який дає уявлення про процес валового нагромадження в регіонах. Аналіз динаміки цього показника свідчить, що протягом 2002-2007 рр. мала місце тенденція його зростання до рівня 26,2 %, 31,7 % і 25,0 % відповідно в Україні, Миколаївській та Одеській областях (в Херсонській області до 25,7 % у 2008 році) (рис. 7). У подальшому відбувся суттєвий спад в регіонах Українського Причорномор'я до рівня 15,2-17,7 % у 2011 році (в Україні до 18,3 %), що в значній мірі обумовило низькі темпи економічного зростання.

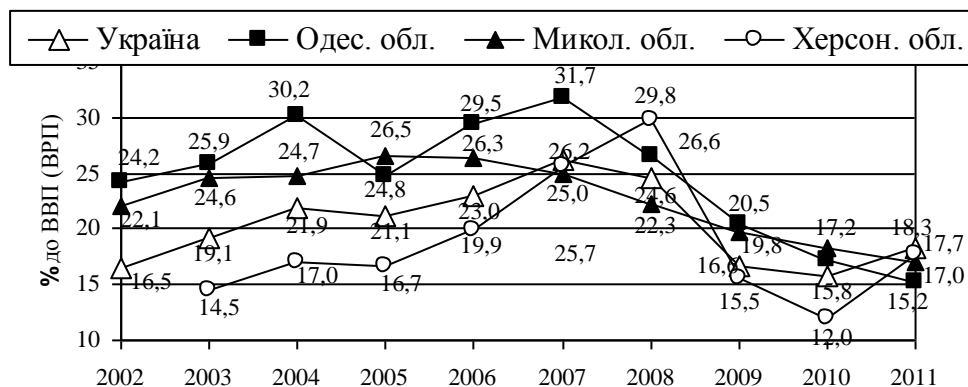

Рис. 7. Валове нагромадження в Україні та Миколаївській, Одеській і Херсонській областях у 2002-2011 рр.

Висновки. Негативні тенденції в сфері інвестицій, в значній мірі, обумовили зменшення фондоозброєності та фондовіддачі, збільшення ступеня зносу основних засобів, зменшення можливостей щодо створення нових робочих місць та забезпечення зайнятості висококваліфікованих

робітників, гальмування інноваційного розвитку, зменшення валового нагромадження та валового внутрішнього (регіонального) продукту. Усе це унеможливило не тільки прискорення економічного розвитку країни, але й навіть повернення до рівня 1990 року і відповідно вирішення численних соціальних проблем. Це в повній мірі стосується регіонів Українського Причорномор'я і, особливо, Миколаївської та Херсонської областей, в яких проблеми залучення інвестицій мають більш гострий характер, ніж в цілому в Україні.

Література

1. Статистичні щорічники України за 2000-2013 роки.
2. Статистичні щорічники Одеської області за 2000-2013 роки.
3. Статистичні щорічники Миколаївської області за 2000-2013 роки.
4. Статистичні щорічники Херсонської області за 2000-2013 роки.
5. World Bank Open Data: Indicators [Електроний ресурс] - режим доступу - <http://data.worldbank.org/indicator>.

Abstract

Osipov V.M., Goryachuk V.F.

Main trends of investments in Ukraine and Ukrainian Black Sea regions in 1991-2013

It was initiated the analysis of the main investment trends in Ukraine and Ukrainian Black Sea region in 1991-2013 in terms of total investment and by economic activity, foreign investments and financing sources, gross capital formation and structural changes in investments by economic activity